[א]עד ימיו היה פטיש מכה בירושלים ובימיו א"צ לשאול על הדמאי: **גמ'** ת"ר מנין שאם [ב]נערפה העגלה ואח"כ נמצא ההורג שאין פוטרת אותו ת"ל [1]ולארץ לא יכופר לדם אשר שפך בה כי אם בדם שפכה: עד אחד אומר ראיתי את ההורג כו': טעמא דמכחיש ליה הא לא מכחיש ליה עד אחד מהימן מנהני מילי דת"ר [2]לא [ג]נודע מי הכהו [א]הא נודע מי הכהו אפילו אחד בסוף העולם לא היו עורפין רבי עקיבא אומר מנין לסנהדרין שראו אחד שהרג את הנפש ואין מכירין אותו שלא היו עורפין ת"ל [3]ועינינו לא ראו והלא ראו השתא דאמרת עד אחד מהימן אידך חד היכי מצי מכחיש ליה והאמר עולא כל מקום [ד]שהאמינה תורה עד אחד הרי כאן שנים ואין דבריו של אחד במקום שנים אמר לך עולא תני לא היו עורפין וכן א"ר יצחק תני לא היו עורפין ור' חייא אמר תני היו עורפין ולרבי חייא קשיא דעולא לא קשיא [ב]כאן בבת אחת כאן בזה אחר זה תנן עד אחד אומר ראיתי את ההורג ושנים אומרים לא ראית היו עורפין הא חד וחד לא היו עורפין תיובתא דרבי חייא וליטעמיך אימא סיפא שנים אומרים ראינו ועד אחד אומר לא ראיתם לא היו עורפין הא חד וחד היו עורפין אלא מתני' כולה בפסולי עדות וכדרבי נחמיה דאמר [ה]כל מקום שהאמינה תורה עד אחד הלך אחר רוב דעות ועשו שתי נשים באיש אחד כשני אנשים באיש אחד ואיכא דאמרי [ג]כל היכא דאתא עד אחד כשר מעיקרא אפילו [ו]מאה נשים כי אחד דמיין והכא במאי עסקינן כגון דאתאי אשה מעיקרא ותרצה לדרבי נחמיה הכי רבי נחמיה אומר כל מקום שהאמינה תורה עד אחד הלך אחר רוב דעות ועשו שתי נשים באשה אחת כשני אנשים באיש אחד אבל שתי נשים באיש אחד כי פלגא ופלגא דמי ותרתי פסולי עדות למה לי מהו דתימא כי אזלינן בתר רוב דעות לחומרא אבל לקולא לא קמ"ל: משרבו הרוצחין כו': ת"ר [ז]משרבו הרוצחנין בטלה עגלה ערופה לפי שאינה באה אלא על הספק משרבו הרוצחנין בגלוי בטלה עגלה ערופה: משרבו הנואפין כו': [ח]ת"ר [4]ונקה האיש מעון בזמן שהאיש מנוקה מעון המים בודקין את אשתו אין האיש מנוקה מעון אין המים בודקין את אשתו ואומר [5]לא אפקוד על בנותיכם כי תזנינה כו' מאי ואומר וכי תימא עון דידיה אין דבניה ודבנתיה לא תא שמע לא אפקוד על בנותיכם כי תזנינה ועל כלותיכם כי תנאפנה וכי תימא עון אשת איש אין עון דפנויה לא ת"ש כי הם עם הזונות יפרדו ועם הקדשות יזבחו וגו' מאי ועם לא יבין [ט]ילבט אמר רבי אלעזר אמר להם נביא לישראל אם אתם מקפידין על עצמכם מים בודקין נשותיכם ואם לאו אין המים בודקין נשותיכם משרבו בעלי הנאה נתעותו הדינין ונתקלקלו המעשים ואין נוח בעולם משרבו רואי פנים בדין בטל [6]לא תגורו ופסק לא תכירו ופרקו עול שמים ונתנו עליהם עול בשר ודם משרבו לוחשי לחישות בדין רבה חרון אף בישראל ונסתלקה השכינה משום שנאמר [י][7]בקרב אלהים ישפוט משרבו [8]אחרי בצעם לבם הולך רבו האומרים [9]לרע טוב ולטוב רע משרבו האומרים לרע טוב ולטוב רע רבו הוי הוי בעולם משרבו מושכי הרוק רבו היהירים ונתמעטו התלמידים והתורה חוזרת על לומדיה משרבו היהירים התחילו בנות ישראל להנשא ליהירים שאין דורינו רואה אלא לפנים איני והאמר מר האי מאן דמיהר [כ]אפילו אאינשי ביתיה לא מיקבל שנאמר [10]גבר יהיר ולא ינוה לא ינוה אפי' בנוה שלו מעיקרא קפצה עליה לסוף מיתזיל עלייהו משרבו מטילי מלאי על בעלי בתים רבה השוחד והטיית משפט ופסקה טובה משרבו מקבלני טובתך ומחזקני טובותיך רבו [11]איש הישר בעיניו יעשה שפלים הוגבהו והגבוהים הושפלו ומלכותא אזלא ונולא משרבו צרי עין וטורפי טרף רבו מאמצי הלב וקופצי ידים מלהלוות ועברו על מה שכתוב בתורה [12]השמר לך פן וגו' משרבו [13]נטויות גרון ומשקרות עינים רבו מים המרים אלא שפסקו משרבו מקבלי מתנות נתמעטו הימים ונתקצרו השנים דכתיב [14]ושונא מתנות יחיה [ל]משרבו זחוחי הלב רבו מחלוקת בישראל [מ]משרבו תלמידי שמאי והלל שלא שימשו כל צורכן רבו מחלוקת בישראל ונעשית תורה כשתי תורות משרבו מקבלי צדקה מן העובדי כוכבים היו ישראל למעלה והם למטה ישראל לפנים והם לאחור: משמת יוסי בן יועזר כו': מאי אשכולות [נ]אמר רב יהודה אמר שמואל איש שהכל בו: יוחנן כהן גדול העביר הודיית המעשר כו': מ"ט אמר רבי יוסי בר' חנינא [ד]לפי שאין נותנין אותו כתיקונו דרחמנא אמר דיהבי ללוים

ואנן

עד ימיו היה פטיש מכה בירושלים. בבית הנפחים בחולו של מועד לעשות מלאכת דבר האבד שמותרת במועד ועמד הוא וגזר על הנפחים אפילו בדבר האבד מפני שקולן נשמע למרחוק ואין הכל יודעין שהוא לדבר האבד והכי אמרינן לה במועד קטן (יא.): **כל ימיו לא הוצרך אדם לשאול לחבירו על הדמאי.** אם מעושר אם לאו שהוא התקין שיהו כל הלוקחין מעם הארץ מעשרין: **גמ' אפילו אחד בסוף העולם.** הכהו: **והא אמר עולא כו'.** סוגיא זו כולה פירשתיה בפרק מי שקינא (לעיל לא:) ואינה חלוקה כאן כלום: **אלא על הספק.** ועכשיו יודעים את ההורגים מי הם: **מנוקה מעון.** ניאוף באשה האסורה לו בין מזו שנסתרה בין מאחרת: **עון דבניה ודבנתיה.** שהם נואפין: **לא.** אינו מונע את אשתו מליבדק: **הא שמע לא אפקוד.** לבדוק את הנשים ומה טעם על בנותיכם כי תזנינה: **נתעוותו הדינין.** דמתוך שהם בעלי גאוה אין מטריחין עצמן לעיין בדין ובאיסור והיתר להורות לציבור ומתוך כך נתקלקלו מעשיהם וכיון שכן אין להקב"ה נחת רוח בעולמו ואין עולמו נוח לו: **לוחשי לחישות.** עורכי הדיינין ומתלחשים עם הדיינין לפתוח להם פתח בזכותו של זה ובחובתו של זה: **רבה חרון אף.** שעל הטיית המשפט חרון אף בא שנאמר (שמות כב) אם ענה תענה אותו וגו' וחרה אפי: **גלה בעדת אל.** כזמן שבקרב אלהים ישפוט: **הולכי אחר בצעם.** להנאתם: **האומרים לרע טוב.** שמשבחין את הרשעים: **רבו הוי הוי.** דכתיב הוי הוי בההיא פרשתא טובא: **מושכי הרוק.** מאריכין הרוק ומראת גאוה הוא: **ונתמעטו התלמידים.** כדקי"ל (קידושין דף מט:) סימן לגסות הרוח עניות של תורה: **חוזרת על לומדיה.** מחזרת אולי תמצא לומדיה: **ולבסוף מתזיל עלייהו.** נמאס בעיניהם: **מטילי מלאי.** הדיינים מטילין מלאי פרקמטיא שלהם על בעלי בתים היודעים בטיב סחורה שישתכרו הדיינין על ידו: **רבו איש הישר בעיניו יעשה.** שהרואה שהדיינין מסבירים לו פנים מפני טובה שעשה לו ואינו מתיירא מהם: **שפלים הוגבהו.** שאין אימת הגדולים על הקטנים ואין ניכר בין גבוה לשפל: **ומלכותא.** מלכותם של ישראל אזלא ונולא הולכת ומתגוללת: **צרי עין.** מלהנות אחרים בממונם: **טורפי טרף.** גזלנים ומאמצי הלב מן העניים לרחם: **רבו מים המרים.** רבו המקנאים לנשותיהם והיה למים המרים להרבות: **אלא שפסקו.** מלהשקותם כדאמרינן שאין המים בודקין משרבו המנאפים: **זחוחי הלב.** שאין מטין את אזנם לשמוע יפה מפי רבם וסומכים על בינתם לדקדק שמועתם: **ישראל לפנים.** כינוי הוא: **שהכל בו.** תורה בשלמות ואין דופי ושכחה ומחלוקת:

ואנן

עין משפט
נר מצוה

מה א מיי' פ"ט מהל' רוצח הלכה יא יב:
מו ב מיי' שם הלכ' יג:
מז ג מיי' שם הלכ' יד טו:
מח ד מיי' פ"ו מהל' מעשר שני הלכ' יג:

◆

תורה אור השלם

1. וְלֹא תַחֲנִיפוּ אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם בָּהּ כִּי הַדָּם הוּא יַחֲנִיף אֶת הָאָרֶץ וְלָאָרֶץ לֹא יְכֻפַּר לַדָּם אֲשֶׁר שֻׁפַּךְ בָּהּ כִּי אִם בְּדַם שֹׁפְכוֹ: במדבר לה לג
2. כִּי יִמָּצֵא חָלָל בָּאֲדָמָה אֲשֶׁר יְיָ אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ לְרִשְׁתָּהּ נֹפֵל בַּשָּׂדֶה לֹא נוֹדַע מִי הִכָּהוּ: דברים כא א
3. וְעָנוּ וְאָמְרוּ יָדֵינוּ לֹא שָׁפְכוּ אֶת הַדָּם הַזֶּה וְעֵינֵינוּ לֹא רָאוּ: דברים כא ז
4. וְנִקָּה הָאִישׁ מֵעָוֹן וְהָאִשָּׁה הַהִוא תִּשָּׂא אֶת עֲוֹנָהּ: במדבר ה לא
5. לֹא אֶפְקוֹד עַל בְּנוֹתֵיכֶם כִּי תִזְנֶינָה וְעַל כַּלּוֹתֵיכֶם כִּי תְנָאַפְנָה כִּי הֵם עִם הַזֹּנוֹת יְפָרֵדוּ וְעִם הַקְּדֵשׁוֹת יְזַבֵּחוּ וְעָם לֹא יָבִין יִלָּבֵט: הושע ד יד
6. לֹא תַכִּירוּ פָנִים בַּמִּשְׁפָּט כַּקָּטֹן כַּגָּדֹל תִּשְׁמָעוּן לֹא תָגוּרוּ מִפְּנֵי אִישׁ כִּי הַמִּשְׁפָּט לֵאלֹהִים הוּא וְהַדָּבָר אֲשֶׁר יִקְשֶׁה מִכֶּם תַּקְרִבוּן אֵלַי וּשְׁמַעְתִּיו: דברים א יז
7. מִזְמוֹר לְאָסָף אֱלֹהִים נִצָּב בַּעֲדַת אֵל בְּקֶרֶב אֱלֹהִים יִשְׁפֹּט: תהלים פב א
8. וְיָבוֹאוּ אֵלֶיךָ כִּמְבוֹא עָם וְיֵשְׁבוּ לְפָנֶיךָ עַמִּי וְשָׁמְעוּ אֶת דְּבָרֶיךָ וְאוֹתָם לֹא יַעֲשׂוּ כִּי עֲגָבִים בְּפִיהֶם הֵמָּה עֹשִׂים אַחֲרֵי בִּצְעָם לִבָּם הֹלֵךְ: יחזקאל לג לא
9. הוֹי הָאֹמְרִים לָרַע טוֹב וְלַטּוֹב רָע שָׂמִים חֹשֶׁךְ לְאוֹר וְאוֹר לְחֹשֶׁךְ שָׂמִים מַר לְמָתוֹק וּמָתוֹק לְמָר: ישעיהו ה כ
10. וְאַף כִּי הַיַּיִן בּוֹגֵד גֶּבֶר יָהִיר וְלֹא יִנְוֶה אֲשֶׁר הִרְחִיב כִּשְׁאוֹל נַפְשׁוֹ וְהוּא כַמָּוֶת וְלֹא יִשְׂבָּע וַיֶּאֱסֹף אֵלָיו כָּל הַגּוֹיִם וַיִּקְבֹּץ אֵלָיו כָּל הָעַמִּים: חבקוק ב ה
11. בַּיָּמִים הָהֵם אֵין מֶלֶךְ בְּיִשְׂרָאֵל אִישׁ הַיָּשָׁר בְּעֵינָיו יַעֲשֶׂה: שופטים יז ו
12. הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן יִהְיֶה דָבָר עִם לְבָבְךָ בְלִיַּעַל לֵאמֹר קָרְבָה שְׁנַת הַשֶּׁבַע שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה וְרָעָה עֵינְךָ בְּאָחִיךָ הָאֶבְיוֹן וְלֹא תִתֵּן לוֹ וְקָרָא עָלֶיךָ אֶל יְיָ וְהָיָה בְךָ חֵטְא: דברים טו ט
13. וַיֹּאמֶר יְיָ יַעַן כִּי גָבְהוּ בְּנוֹת צִיּוֹן וַתֵּלַכְנָה נְטוּיוֹת גָּרוֹן וּמְשַׂקְּרוֹת עֵינָיִם הָלוֹךְ וְטָפֹף תֵּלַכְנָה וּבְרַגְלֵיהֶם תְּעַכַּסְנָה: ישעיהו ג טז
14. עֹכֵר בֵּיתוֹ בּוֹצֵעַ בָּצַע וְשׂוֹנֵא מַתָּנֹת יִחְיֶה: משלי טו כז

מסורת הש"ס

א) מ"ק יא., ב) [תוספתא כריתות פ"ד] כתובות לז., ג) יומא כב., ד) יבמות פח: קיז: כתובות כו: לעיל לא:, ה) יבמות פח: לעיל לא: [תוספתא יבמות פי"ד ע"ש], ו) [לעיל לא: וש"נ], ז) [תוס' פי"ד ע"ש כמה וכמה שינויים נכונים], ח) לעיל כח. שבועות ה. קדושין כו: יבמות נח., ט) [פי' לשון טורח וליאות], י) מפרש"י נראה דל"ל ג"כ רישא דקרא אלקים נצב בעדת אל, כ) ב"ב צח., ל) [חולין ז.], מ) [סנהדרין פח.], נ) [תמורה טו: ע"ש].

◆

מוסף רש"י

עד ימיו. של יוחנן כ"ג, היה פטיש מכה בירושלים. בחולו של מועד והוא גזר עליו ובטלו (מו"ק יא.). **ואח"כ נמצא ההורג שאין פוטרת אותו.** לומר כבר נתכפר בעודו ספק שהעגלה מכפרת על הספק (כתובות לז:). **הרי כאן שנים.** הרי הוא כשנים (לעיל לא.) הרי הוא חשוב כשנים כגון בעדות אשה לומר שמת בעלה ובעדות סוטה לומר נטמאה (יבמות פח:). **הלך אחר רוב דעות.** הוציאתו לעדות זו מכלל כל עדיות שבתורה לפיכך פסולין וכשרין שוין בה והלך אחר רוב דעות המעידין בדבר (לעיל לא:) אין דין עדות בדבר, מדעד אחד נאמן בה, הלכך פסולים נאמנים ככשרים והלך אחר הרוב (יבמות שם) אין שם תורת עדות, כי היכי דחד חשיב, פסולי עדות נמי חשיבי, הלכך הלך אחר רוב דעות ואין עליך לבדוק אם כשרים אם פסולים (שם קיז: עי"ש). **בזמן שהאיש מנוקה מעון.** שלא בא עליה משנאסרה עליו, האשה ההיא תשא עונה, שיבדקוה המים (לעיל כח.) שלא בא עליה לאחר שנסתרה שהתורה אסרה עליו דכתיב והיא נטמאה (יבמות נח: וכעי"ז קדושין כו:). **אין האיש מנוקה מעון.** שבא עליה לאחר שנסתרה (שבועות ה.). **אפילו אאינשי ביתיה.** אשתו, לא מיקבל. שמבזה אותו (רשב"ם ב"ב צח.). **זחוחי הלב.** לשון גבוהי הלב שלא דקדקו מפני רבו כל צרכו ופסקו על לבם (חולין ז.). **ונעשית תורה כשתי תורות.** מתוך שלא שמשו כל צרכן מלכיות וגזרות שהיו נחלקין עליהן ומתוך כך לא היו יכולים לעמוד לברר דברי התנאים (ב"מ לג:). **איש שהכל בו.** תורה ויראת חטא וגמילות חסדים (תמורה טו:).